

*Z histórie
hygienickej služby
okresu Spišská Nová Ves
1952 - 2014*

Vám v hygienickej službe

Keďže ste mali na ružiach ustlané?

Na cestu s lupenmi padali aj ostne
a popri uznaniach slová neľútostné,
keď za zákon bil sa Váš hlas odhodlane.

Triäsaťpäť rokov boj nadšením Váš planie,
najťažšia etapa za Vami - s'ia vo sne,
zmizli z pliaň infekčných náreký žalostné
a ozdravel Východ náš na nepoznanie.

So zdravím národa späť ste bytostne,
hoc' Vám v práci tvrdej neraz slza skanie,
bez nej by neboli výsledky radostné.

Vďaka Vám, skvele ste splnili poslanie,
dnes pri jubileu Váš sľub znie slávnostne:
vpred s novým myslením! smelo a oddane!

MUDr. Michal Juščák

HYGIENICKÁ SLUŽBA VČERA A DNES

Ústavou zaručené právo ľudu na ochranu zdravia zaisťuje štát predovšetkým starostlivosťou o to, aby prostredie v ktorom človek žije a pracuje, a ostatné podmienky jeho života boli po zdravotnej stránke čo najpriaznivejšie. Touto hygienickou a protiepidemickou starostlivosťou bojuje proti vzniku a šíreniu chorôb a napomáha tak zdravému vývoju ľudu, rozvoju jeho tvorivých síl a zvyšovaniu produktivity práce.

(§ 1 zákona o hygienickej a protiepidemickej starostlivosti z 28.3.1952 č.4 Zb.)

Hygienická služba, rovnako ako iné inštitúcie, má svoj život a s ním si budovala a buduje aj svoju históriu. Vytvárali ju ľudia, ale aj podmienky a okolnosti, za ktorých vznikla, rozvíjala sa a plnila jej spoločenskú úlohu. Počas činnosti jej pracovísk bolo potrebné riešiť nie jeden zložitý problém, čo sprevádzali viac či menej pozoruhodné udalosti. Bola to cesta ťmavá, ale aj užitočná a zaujímavá.

Hygiena (gr. *hygies* = zdravý, *Hygiea* je v gréckej mytológii bohyňa zdravia) je vedný odbor študujúci zdravý spôsob života z hľadiska jedinca aj spoločnosti. Vytvára pravidlá takéhoto spôsobu života a skúma ich dodržiavanie.

Zdravie je základom a východiskom pre rozvíjanie všetkých hodnôt v živote človeka a spoločnosti. To je jeho najširší, všeobecný význam, ktorý zároveň dodáva preventívnej medicíne hlboký zmysel. V tom bola aj veľkosť našej práce, ktorej význam ešte umocňovali špecifické podmienky života a práce.

Vznik hygienickej služby v roku 1952 v Československej socialistickej republike a jej stále trvanie aj dnes v novovzniknutom štáte Slovenská republika, sice v inej podobe, je dobrým dôvodom na doplnenie tejto medzery a aspoň v hrubých črtách zachytili históriu starostlivosti o zdravie ľudu v našej práci za uplynulých viac ako 60 rokov.

História hygienickej služby

OKRESNÁ HYGIENICKÁ STANICA G E L N I C A

Založená v roku 1952 a prvým okresným hygienikom bol MUDr. V. Skalický, ktorý bol zároveň riaditeľom Okresného ústavu národného zdravia (*d'alej OÚNZ*) v Gelnici.

V samotných začiatkoch svojej existencie to bola len terénna zložka, pozostávajúca z troch asistentov hygienickej služby, jedného dezinfektora, vodiča sanitného vozidla a upratovačky. Náplňou práce bola tzv. „Všeobecná hygiena“ čo znamenalo, že sa robilo všetko čo bolo potrebné a čo sa dalo.

Veľký zvrät v histórii Okresnej hygienickej stanici (*d'alej OHS*) v Gelnici znamenal príchod dvoch absolventov hygienickej fakulty Karlovej univerzity v Prahe. MUDr. Jaroslav Jesenský bol menovaný za okresného hygienika, MUDr. Zdenka Jesenská začala zriaďovať mikrobiologické laboratórium a zavádzala dovtedy nepoužívané metódy, pričom už v prvom roku jestvovania mikrobiologického laboratória, bolo vykonaných celkom 3000 vyšetrení a do roku 1960 na OHS už pracovalo 11 ľudí.

OKRESNÁ HYGIENICKÁ STANICA L E V O Č A

Založená v roku 1952 a prvým okresným hygienikom bol MUDr. Mikuláš Rožnay. OHS Levoča mala len terénnu časť, kde pracoval jeden asistent hygienickej služby, dezinfektor, administratívna a vodič sanitného vozidla.

OKRESNÁ HYGIENICKÁ STANICA SPIŠSKÁ NOVÁ VES

Vznikla v pôvodnom okrese Spišská Nová Ves a okresným hygienikom bol MUDr. Vlastimil Fluss, obvodný lekár v Spišskom Hrušove, ktorý pre svoju činnosť nemal žiadne materiálne vybavenie, žiadny dopravný prostriedok a ani žiadnu miestnosť.

Očkovanie proti nákazlivým chorobám sa prakticky nevykonávalo a ani jeho kontrola. Bežnými ochoreniami boli týfus a záškrt s častými úmrtiami najmä u detí. V zimných mesiacoch bola veľká epidémia chrípky. Starostlivosť národných výborov o komunálnu hygienu bola minimálna a pre nepochopenie dôležitosti OHS zo strany odboru zdravotníctva ONV, vyše mesiaca bola OHS v okrese nefunkčná.

V roku **1953** sa okresnou hygieničkou stala MUDr. Mária Letková a OHS bola umiestnená v dome Dr. Ladislava Biela. Organizačná štruktúra pozostávala z riaditeľa a okresného hygienika v jednej osobe, vedúceho terénneho úseku, administratívnej pracovníčky, 2 asistentov hygienickej služby, vodiča a upratovačky.

V roku **1954** bola OHS ešte bez laboratórnej časti a náplňou práce bola činnosť v teréne. Do terénu sa chodievalo pešo, bicyklami, dopravnými prostriedkami verejnej hromadnej dopravy, neskôr motocyklom a sanitkou. Riešili sa najmä problémy komunálnej hygieny, súpis verejných a súkromných studní a ich dezinfekcia, regulácia a čistota potokov, problémy s vytekajúcou močovkou pretekajúcou cez obce z hospodárskych dvorov jednotných roľníckych družstiev, štátnych majetkov a súkromných domov. Už vtedy bola na programe cigánska otázka, ako odlišovanie, prenosné choroby a osвета. Oddelenie školskej hygieny vykonávalo odlišovanie žiakov. Prevozy infekčne chorých do nemocnice v Levoči vykonávalo sanitné vozidlo OHS v Levoči.

V roku **1955** sa zriadili laboratória na vyšetrenie vzoriek vody.

V tomto roku bola aj menšia epidémia brušného týfusu. Prevoz infekčne chorých sa zabezpečoval už vlastným vozidlom.

V roku **1956** sa vykonávala pasportizácia potravinárskych predajní a výrobní.

OHS získala motocykle ČZ 125 a JAWA 250.

V roku **1957** štruktúra stanice a náplň práce jednotlivých pracovníkov sa mnohokrát prelínala. Pracovníčky z laboratória si chodili odberať vzorky do terénu a terénni pracovníci si zase analyzovali odobraté vzorky.

V roku **1958** sa plnili najmä dozorné funkcie na mnohých hromadných akciách, ako Spišský trh, Okresná spartakiáda, cvičenia civilnej obrany... Okresná hygienička sa opierala o aktív ľudových hygienikov, dobrovoľných pracovníkov Československého červeného kríža, o

poradný zbor okresných odborníkov, príslušné odbory národných výborov a ich komisie. Pre zlepšenie hygieny v školách a v mimoškolských zariadeniach sa opierala o Výbor žien.

V roku **1959** funkciu okresného hygienika vykonával znovu MUDr. Vlastimil Fluss a OHS mala nové usporiadanie (*administratívna pracovníčka a hospodárka, 4 terénni pracovníci, 3 pracovníci v laboratóriu, 2 vodiči, ktorí boli aj dezinfektormi a upratovačka*).

Hygienicko–epidemiologická situácia v okrese bola nepriaznivá. Dokumentácia o očkovaní proti prenosným chorobám na obvodných ambulanciách nebola takmer žiadna. V okrese bol častý výskyt záškrtu a detskej obrny. Na OHS boli pomerne dobre zachytení a evidovaní bacilonosiči brušného týfu. Spolupráca s liečebno–preventívnym úsekom zdravotníctva nebola dobrá. Do nástupu MUDr. V.Flussa sa podarilo zaočkovať len 20% povinných očkovaní. Za pomoci celého kolektívu dosiahol nový okresný hygienik (*aj vďaka sankčným opatreniam voči lekárom na obvodných zdravotných strediskách*) do konca roku 1959 zaočkovanosť 90%.

V roku **1960** bola pre život našej hygienickej služby významná územná reorganizácia štátu, počas ktorej došlo k zlučovaniu okresov. **Spojením pôvodných okresov Spišská Nová Ves, Levoča a Gelnica, vznikol nový okres Spišská Nová Ves**, s plochou 1529 km² (*piaty najväčší okres vo Východoslovenskom kraji*), s počtom obyvateľov 118149 v 90-tich obciach a 23 osadách.

Závažným územným problémom vzniknutého okresu sa stala rekultivácia plôch devastovaných ťažbou rúd, otváraním lomov a vytváraním haldovísk. Mimoriadne závažné bolo znečisťovanie ovzdušia v priemyselných aglomeráciách, najmä v oblasti Rudnianska a Krompáč. Nový okres dostal do vienka 43 rómskych osád, obývaných cca 9000 Rómami, žijúcimi v 1200 chatrčiach, bez základných hygienických predpokladov.

Zlúčená OHS so sídlom v Spišskej Novej Vsi mala riaditeľa a okresného hygienika MUDr. Vlastimila Flussa a mala pracovisko v Levoči, v budove na Košickej ulici č.7 s odd. epidemiológie a skladov. V Spišskej Novej Vsi, v pôvodnom dome Dr.Biela zostalo laboratórium vôd a odd. komunálnej hygieny. V Gelnici zostalo v účelovej budove vysunuté pracovisko odd. hygieny práce a mikrobiologické laboratórium. V júni 1960 sa presídlili všetky pracoviska OHS do Spišskej Novej Vsi.

ORGANIZAČNÁ ŠTRUKTÚRA OHS Spišská Nová Ves - 1960

Riaditeľ a okresný hygienik MUDr.Vlastimil Fluss

Administratívna pracovníčka

Odbor epidemiológie s vedúcim lekárom a 6 pracovníkmi

Odbor komunálnej hygieny s vedúcim lekárom a 2 pracovníkmi

Oddelenie výživy s lekárkou a jedným pracovníkom

Oddelenie hygieny detí a dorastu s lekárkou a 2 pracovníkmi

Odbor hygieny práce s lekárom a 2 pracovníkmi

Laboratórium vôd a potravín so 6 pracovníkmi

Laboratórium vôd a mikrobiológie s lekárkou a jedným laborantom

3 vodiči – dezinfektori a upratovačka

Vznikom nového okresu bol vypracovaný pasport okresu, ako podklad pre riadenie a organizáciu práce. Boli pasportizované verejné vodovody a zdroje pitnej vody, priemyselné a poľnohospodárske podniky, predškolské a školské zariadenia, podniky verejného stravovania a zariadenia cestovného ruchu a služieb. Bola ukončená pasportizácia evidovaných bacilonosičov brušného týfu, zavedená evidencia zamestnancov v potravinárstve a s liečebno–preventívnym úsekom sa splnila úloha v povinnom zaočkovaní obyvateľstva.

Vykonaný bol komplexný pasport cigánskych osád, ako podklad pre ich likvidáciu. K mimoriadnym úlohám patrila ochrana obyvateľstva okresu pred následkami živelných

pohromy, povodne na rieke Hornád na prelome mesiacov júl–august. Okruh ohrozených obcí bol pomerne veľký, trvalo nebezpečenstvo vzniku a šírenia alimentárnych prenosných ochorení pitím kontaminovanej vody a z potravín. Najviac postihnutými obcami boli Hrabušice, Betlanovce, Markušovce, Kluknava, Richnava, Kolinovce a Krompachy.

Roky 1961-1970

V roku **1961** na ulicu Sovietskej armády č.52 boli premiestnené laboratória, terénna časť odboru hygieny práce z Gelnice, mikrobiologické laboratórium a epidemiologický odbor z Levoče. Z priestorov na ulici Dr. Brüllla sa presťahovali sklady OHS, do dvora domu na Leninovom námestí v SNV.

Problematike čistoty pitných a povrchových vôd sa venoval aktív v Slovinkách, usporiadaný OHS z príležitosti „Mesiaca čistoty vôd“. Okresný hygienik schválil výstavbu 1.veľkého sídliska v Spišskej Novej Vsi (*Tarča*). Osobitnú problematiku vyvolal nález uránových rúd v priestore Novoveskej Huty a neskôr sa začalo i s ťažbou a s tým súvisiacim dozorom OHS.

V roku **1962** na porade odborníkov KNV, ONV a OHS v Dolnom Smokovci boli prijaté opatrenia pre riešenie otázok ochrany čistoty pracovného, životného a prírodného prostredia. V tejto súvislosti bola vytvorená „Okresná komisia pre čisté a zdravé prostredie“, zložená z odborných pracovníkov priemyselných závodov okresu a hygienickú službu nášho okresu zastupoval MUDr. Ján Hlaváček. Komisia riešila naliehavé problémy vyvolané zlým stavom čistoty ovzdušia priemyselných aglomerácií Krompách a Rudnians. V správe o úrovni hygienicko–epidemiologickej služby v okrese Spišská Nová Ves, vypracovanej okresným hygienikom sa konštatuje, že prašný spád sa oproti roku 1957 zhoršil o 100%. Pre ovzdušie Krompách to predstavovalo extrémnu hodnotu až 2000 t/km²/rok (*popolčeka, arzénu, medi, olova a zinku*). Začalo sa so systematickým meraním prašného spadu v oblasti Krompách a Rudnians. Priemyselné závody, ako ŽB v Smolníku, v Slovinkách a v Rudňanoch, sezónne Slovenské škrobárne Spišskej Novej Vsi neznečisťovali len ovzdušie, ale zhoršovali aj čistotu vodných tokov, do ktorých ústili odpadové priemyselné vody. Najhoršie pomery boli na rieke Hornád, kde klesla čistota vody až na V. triedu. Ďalšie problémy spočívali z nedostatočného odkanalizovania sídlisk, pomalej výstavby čistiacich staníc odpadových vôd (*verejná kanalizácia vyúsťujúca priamo do vodných tokov*) a tiež nedisciplinovanosti obyvateľov miest a obcí, ktorí vysypávali odpadky do potokov a riek.

Štrnásť verejných vodovodov zásobovalo približne 42800 obyvateľov (36 %). Z 84 obcí malo iba 8 vybudovaný vodovod, ktorý slúžil 4200 obyvateľom (*cca 6 % obyvateľov*). Ostatní obyvatelia používali na pitie väčšinou zdravotne závadnú vodu zo studní a 1,1% obyvateľov (*rómovia*) pili vodu z potokov.

V jarných mesiacoch roku **1963** vypukla v obci Smolník epidémia brušného týfusu.

V novembri sa konal na starom závode ŽB Rudňany päťdňový pokus s pražením koncentrátov slovenskej rudy, pretože do ovzdušia unikli vysoké množstvá arzénu a kyslíčnika síričitého (*koncentrácia As prekročila NPK až 80 - krát*), pokus bol neúspešný.

Vo februári **1964** boli v Smolníku evidované nové prípady ochorenia na brušný týfus.

Komisia SNR pre školstvo a kultúru č. 30/64 z r.1964 zriadila chránenú krajinnú oblasť Slovenský raj, vymedzila jej územie a po obvode CHKO sa zriadilo ochranné pásmo.

Dlhotrvajúce dažde v roku **1965** spôsobili povodeň a OHS zabezpečovala preventívne protiepidemické opatrenia. Koncom roku začala výstavba spišského skupinového vodovodu SNV – Smižany – Levoča s odberom povrchovej vody z Hornádu.

Za účelom objektivizácie čistoty tokov Hornádu a Hnilca bol v roku **1966** vykonaný prieskum povodia týchto tokov.

V novembri sa presťahovali odd. komunálnej hygieny a odd. výživy z budov Dr. Biela do budovy na Ul. Sovietskej armády 52 v Spišskej Novej Vsi .

V roku **1967** sa stal okresným hygienikom MUDr. Zoltán Krásnik.

V tomto roku bola zastavená ťažba a praženie sideritovej rudy v Mlynkách a prejavilo sa to na regenerácii okolitej prírody, poškodenej únikmi kysličníka siričitého.

Zaznamennaný bol pokles ochorení na vírusovú hepatitídu (*evidovaných 254 prípadov*).

V júni **1968** došlo k hromadnému úhynu rýb v Hornáde, ktoré zapríčinilo vyústenie koncentrovaných odpadových vôd zo závodov Slovenské škrobárne a Vsl. Mliekárne Spišská Nová Ves do tejto rieky.

V roku **1969** bola odsúhlasená výstavba 2. sídliska v Spišskej Novej Vsi „MIER“.

V druhej polovici roka bola bez súhlasu okresného hygienika daná do prevádzky monobloková úpravňa vody na Smižanskej Maši s kapacitou 20 l/s.

V roku **1970** skúšobnou prevádzkou novej ortuťovne ŽB Rudňany došlo k závažnému poškodeniu lesných porastov pre únik vysokých koncentrácií kysličníka siričitého.

V jarnom období roku **1971** vznikla epidémia dyzentérie v ZDŠ Spišské Podhradie, kde ochorelo celkom 536 žiakov (*prameň nákazy bola zistená kuchárka v školskej jedálni*).

V Spišskej Novej Vsi bola otvorená nová mliekareň s bryndziarňou.

ROK 1972 HYGIENICKÁ SLUŽBA MALA 20. VÝROČIE SVOJHO ZALOŽENIA.

V máji **1972** bol uvedený do prevádzky nový zdroj pitnej vody pre skupinovú vodovod – úpravňa vody Smižanská Maša s kapacitou 100 l/s a už v júli bol odstavený na 24 hodín pre znečistenie rieky Hornádu organickými látkami z potoka Vydrníčanka. ONV bola vydaná stavebná uzávera pre osadu Oľšo a pre namerané vysoké koncentrácie ortuti bola uzávera rozšírená i na ďalšie obce (*Matejovce n/H, Rudňany, východná časť Markušoviec*).

V dvoch ZDŠ v Spišskom Podhradí sa vyskytlo viac ochorení na alimentárne nákazy. Ochorelo 79 žiakov a učiteľov na vírusovú hepatitídu. Epidemiologické šetrenie potvrdilo pôvodcu nákazy z prieniku poškodenej kanalizácie do zdroja pitnej vody a tak začala výstavba vodovodnej prípojky z verejného vodovodu v Studenci a pre Spišské Podhradie nový verejný vodovod, zachytením prameňa v Dúbrave.

Roky 1973-1982

Od roku **1973** sa každoročne na vybraných stanovištiach v Spišskej Novej Vsi a v Levoči meral dopravný hluk za účelom plánovania opatrení na zníženie dopravného hluku v obytnej zóne. Po zákroku OHS boli v ortuťovni ŽB Rudňany realizované opatrenia technologického charakteru a koncentrácia ortuti sa ustálila na hodnote v rozmedzí od 0,3–0,9 mg/m³. Podobne sa realizovali opatrenia ochranného režimu pre pracovníkov v tomto pracovnom prostredí (*úprava pracovnej doby, kalorické desiaty, preventívne prehliadky, atď.*).

Výrazné zlepšenie v tomto období na úseku ochrany ovzdušia priniesla plynifikácia priemyselných závodov, najmä v oblasti Krompách a Hnileckej doliny. Výstavbou 200 m vysokého komína v Kovohutách Krompachy sa znížila expozícia obyvateľov tejto oblasti, ale umožnil sa zároveň širší rozptyl škodlivín a preto krajský hygienik čiastočne uvoľnil stavebnú uzáveru v oblasti Krompách.

Stredobodom činnosti v roku **1974** zostala oblasť NPZ (*Nový priemyselný závod*) a Ortuťovne ŽB Rudňany s pravidelnými meraniami emisií škodlivých látok do životného prostredia, ako podklad pre vymáhanie ozdravných opatrení a zdôvodnenie postupnej asanácie bytového fondu v osade Oľšo. V tomto období sa už častejšie vyskytovali havárie na úseku prevádzky odkalísk pre častú poruchovosť čerpacích zariadení, pričom dochádzalo k havarijnému úniku odpadových priemyselných vôd do Hornádu.

V jarnom období OHS uskutočnila rozsiahlu akciu na likvidáciu svrabu v cigánskej osade v Letanovciach, ktorá trvala niekoľko dní.

Dlhotrvajúcimi intenzívnymi dažďami od októbra do novembra vznikla povodeň. Vykonávali sa preventívne opatrenia v 17-tich postihnutých obciach, zamerané na ochranu

studní, potravín, rodinných domov, skladov a ďalších zariadení, pričom nedošlo k vzniku žiadnych epidémií aj keď materiálne škody boli vysoké.

V roku **1975** bola činnosť upriamená pri hygienickom zabezpečovaní prípravnej fázy Československej spartakiády '75. Z odborných úloh bolo vytýčené pásmo hygienickej ochrany okolo NPZ a ortuťovne v Rudňanoch aj s vyhlásením stavebnej uzávery v dotknutom území. Začiatkom roka bola zastavená výroba v starom závode ŽB Rudňany, čo sa prejavilo zlepšením čistoty ovzdušia v obytnej zóne obce.

V roku **1976** sa zrušila prevádzka prvej elektrárne v Krompachoch a zlepšila sa čistota ovzdušia v meste a okolí. Bola započatá skúšobná prevádzka na farme ošipáných v Spišských Vlachoch – Olnava, s ročným obratom stáda 10000 kusov.

V obci Bijacovce sa za účasti OHS konalo veľké okresné cvičenie civilnej obrany. Na Podlesku v Slovenskom raji sa zabezpečoval 23. celoštátny zraz turistov.

V marci **1977** pri príležitosti osláv 25. výročia založenia hygienickej služby boli v Košiciach vyznamenaní za dlhoročnú prácu v hygienickej službe i niektorí pracovníci tunajšej OHS.

V januári **1978** sa stal okresným hygienikom MUDr. Oto Melter.

Koncom februára vznikla veľká havária v dodávke pitnej vody pre Spišskú Novú Ves a Levoču. Bola spustená prevádzka mestskej ČOV, ktorá mala zabezpečiť zlepšenie kvality vody v Hornáde pod Spišskou Novou Vsou.

Okresný hygienik, terénna časť OHS, organizačno–dokumentačné oddelenie a HTČ sa presťahovali do robotníckeho hotela Pozemných stavieb „Panoráma“.

Na pokyn MZD a MPSV SSR sa začal experiment v cigánskych obciach Bystrany a Letanovce, ktorým sa sledoval cieľ zlepšiť hygienickú úroveň a kultúrnu uvedomelosť cigánskych obyvateľov a naplánovaný bol na obdobie jedného roka.

V roku **1979** v dôsledku klimatických zmien došlo v mesiacoch január a marec k havarijnému znečisteniu rieky *Hornád* (zvýšená koncentrácia amoniaku, organických látok a zhoršené organoleptické vlastnosti vody), voda bola vyhlásená za úžitkovú a VVaK závod SNV zásobovali obyvateľstvo dovezenou pitnou vodou – cisternami.

Presťahovali sa mikrobiologické laboratória do adaptovaných priestorov v dvornom trakte v SNV na ul. Sovietskej armády 52, kde sa neskôr zriadilo laboratórium hygieny práce.

V letných mesiacoch prebehla v našom okrese zmiešaná epidémia infekčného ochorenia (*Q-horúčka* ?) s postihnutím pečene. Pracovníci OHS aj z iných okresov Slovenska vykonali 4071 zásahov v ohniskách nákazy a 468 opakovaných kontrol výkonu protiepidemických opatrení. Gamaglobulín bol podaný 42386 osobám.

V novembri sa v hoteli Metropol Spišská Nová Ves konal celoslovenský seminár asistentov hygienickej služby, pracujúcich v komunálnej a všeobecnej hygiene.

V apríli **1980** došlo k havarijnému znečisteniu vody v Hornáde a voda z úpravne na Smižanskej Maši bola vyhlásená za úžitkovú. Zásobovanie obyvateľov Spišskej Novej Vsi sa uskutočňovalo rozvozom pitnej vody cisternami až do mája 1981.

V júni sa v SNV konala okresná Československá spartakiáda za účasti takmer 15000 divákov a cvičencov a OHS zabezpečovala v prípravnej fáze aj počas akcie dozor.

V roku **1981** bol dokončený privádzač pitnej vody z Liptovskej Tepličky pre Spišský skupinový vodovod.

ONV Spišská Nová Ves udelil kolektívu OHS medailu „Za zásluhy o rozvoj okresu“.

V roku **1982** boli osobitne sledované opatrenia na ochranu vodárenského toku Torysa (*Tichý Potok*). Nedostatok pitnej vody v Krompachoch bol riešený provizórnou úpravňou vody v Lacimberskej doline. Na vodných tokoch došlo k 8 haváriám, z toho až 5 havárií spôsobilo ŽB Rudňany, pričom jedna bola dlhodobá spôsobená častým výpadom čerpadiel.

Vďaka čisteniu odpadovej vody v mestskej ČOV došlo k zlepšeniu kvality vody v Hornáde pod SNV.

Výnimočnými udalosťami bol Zimný celoslovenský zraz turistov, Letný okresný zraz turistov, Celoštátne pedagogické dni a Spišské výstavné trhy pri ktorých pracovníci OHS zabezpečovali hygienický dozor.

Pracovníci odd. hygieny detí a dorastu v spolupráci s Okresným štatistickým úradom a štatistikou OÚNZ vypracovali demografickú charakteristiku okresu a oblasti Rudňan. Bol vybraný súbor 220 žiakov ZŠ Rudňany vo veku od 7 – 10 rokov. Počas dvoch mesiacov bola sledovaná, v spolupráci s obvodnou detskou lekárkou, akútna respiračná chorobnosť a zo zdravotných záznamov celková chorobnosť súboru detí v priemyselne exponovanej oblasti „Stredný Spiš“. Okrem antropometrických meraní k sledovaniu telesného vývoja a sociálnych ukazovateľov bola štatisticky vyhodnotená celková chorobnosť vybraných skupín diagnóz.

V letných mesiacoch vznikla epidémia dyzentérie, postihnutých bolo 57 obcí okresu s počtom 484 ochorení, hlavne v SNV a Levoči. Formou epidémie prebehlo ochorenie varicelly s počtom 1420 chorých.

Roky 1983-1992

V roku **1983** sa zabezpečilo doplnenie zdrojov podzemnej vody pre Spišský skupinový vodovod a to hydrogeologický vrt v lokalite Teplično pri Betlanovciach. Na tokoch bolo zaznamenaných 29 havárií, najviac 17 spôsobil závod ŽB Rudňany.

Epidemiologickú situáciu charakterizovala epidémia brušného týfusu v Dravciach (*prameňom pôvodcu nákazy bola novozistená bacilonosička*).

V roku **1984** na tokoch okresu bolo zaznamenaných 8 havárií. Pokračovalo sa v sledovaní celkovej chorobnosti 280 detí exponovaného súboru v ZŠ Rudňany (*odobraté vzorky vlasov - 60 detí, zber demografických údajov okresu a sledovanej oblasti 1978–1983*).

V okrese boli zaznamenané 2 epidémie dyzentérie (*ÚSS Spišské Podhradie, Spišský Hrhov*). Chorobnosť na vírusovú hepatitídu v porovnaní s rokom 1983 stúpila o 100%. Oproti roku 1983 došlo k trojnásobnému zvýšeniu ochorení na rubeolu, hlavne u detí z materských a základných škôl. K zvýšeniu počtu ochorení došlo aj pri varicelle na 1774 a parotitíde na 1788. Boli zabezpečené odbery biologického materiálu na imunologické prehľady.

V roku **1985** v povodí Hornádu došlo k havarijnému zhoršeniu kvality vody.

Zabezpečovala sa Československá spartakiáda v okrese.

V novembri bola daná do prevádzky provizórna úpravňa vody v Spišskom Bystrom, Úpravňa vody (*d'alej ÚV*) Smižanská Maša bola v prevádzke len ako doplnkový zdroj pri vyhovujúcej kvalite surovej vody v Hornáde. Pre Krompachy bola ukončená definitívna ÚV v Lacimberskej doline. Na tokoch okresu bolo 8 havárií, najväčšia na rieke Hornád, kde pri náhlom topení snehu došlo aj k havárii v zásobovaní pitnou vodou.

V apríli bola zaznamenaná epidémia alimentárnej intoxikácie, ochorelo 444 žiakov a 10 zamestnancov VII. základnej školy v SNV. Ďalšou epidémiou bola rubeola s 1627 ochoreniami, pokračoval aj epidemický výskyt varicelly s 1560 prípadmi ochorenia. Evidoval sa trojnásobný pokles výskytu parotitídy oproti roku 1984.

Pracovníci OHS v tomto roku publikovali odborné praktické skúsenosti do *Bulletína KÚNZ Košice* a do časopisu *Pracovné lekárstvo* č. 6/85.

V roku **1986** sa OHS, vrátane laboratórií, presťahovala do budovy bývalej polikliniky v Spišskej Novej Vsi na ulicu A.Mickiewicza č.6 a na OHS pracovalo celkom 108 zamestnancov.

Začala provizórna dodávka pitnej vody do siete Spišského skupinového vodovodu z ÚV Veľká Biela Voda. Na tokoch bolo 6 havárií, pričom 3 boli spôsobené podnikom ŽB a v jednom prípade bol pozorovaný úhyn rýb v Hornáde pod Krompachmi. Do skúšobnej prevádzky bola odovzdaná stavba „Zneškodňovanie a využitie exhalátov pri výrobe medi“. V NPZ Rudňany bola schválená akcia „Rekonštrukcia a odprašovanie aglomerácie“ s realizáciou v rokoch 1986 -1989 a akcia „Druhý stupeň odprašovanie barytárne“ realizovaná

v rokoch 1986 – 1987. Do prevádzky bol odovzdaný nový Dom dôchodcov v SNV o kapacite 150 miest.

Pokračovalo sa v sledovaní vplyvu prostredia na zdravotný stav vybraného súboru detí v priemyselnej aglomerácii Rudňany o rozšírený súbor detí zo ZŠ Matejovce. Odobrané boli vzorky biologického materiálu (*sliny, moč, materské mlieko*), mäsových výrobkov a poľnohospodárskych produktov na vyšetrenie cudzorodých látok v životnom prostredí.

V roku **1987** boli upravené HG-vrty v Levočskej doline, 3 z nich boli napojené na sieť verejného vodovodu pre Levoču. Do prevádzky bol uvedený II. stupeň odprášenia barytárne v Rudňanoch a boli začaté stavebné práce na odprášení aglomerácie v Rudňanoch. V Kovohutách Krompachy začala prevádzka na stavbe „Využitie exhalátov z výroby medi“.

U salmonelóz bola zaznamenaná najnižšia doterajšia chorobnosť. Zo vzdušných nákaz bol zaznamenaný výrazný pokles ochorení na rubeolu, čo sa pripísalo očkovacieho programu.

V roku **1988** boli zaznamenané 3 ochorenia a jedno bezpríznakové vylučovanie Salmonella typhi a evidovaní 10 bacilonosiči brušného týfusu. Okresná veterinárna správa hlásila v mesiaci august jedno ohnisko Salmonella typhi murium. Epidemicky priebeh v školských a predškolských zariadeniach mala varicella, hlásených bolo 1674 ochorení. V skupine akútnych respiračných ochorení bolo hlásených 43602 prípadov. Poranených zvieratmi bolo 114 mužov a 61 žien (*zvieratami podozrivými z besnoty*).

V skupine hnačkových ochorení známej etiológie bola zaznamenaná v roku **1989** epidémia na nedonoseneckom oddelení NsP Sp. Nová Ves, pokračovala epidémia varicelly z predchádzajúceho roka a stúpla chorobnosť parotitídy oproti minulému roku 1,5 krát.

Zakúpené boli prvé 4 počítače PP06. Prístrojové vybavenie bolo rozšírené o analyzátor ortuti, kolorimeter, spektrofotometer. Koncom roka boli inštalované zariadenia na sledovanie kyslíčnika siričitého vo voľnom ovzduší v Spišskej Novej Vsi.

V roku **1990** sa stal okresným hygienikom MUDr. Peter Vokál a na OHS pracovalo 7 lekárov, 12 iných vysokoškolákov, 25 asistentov hygienickej služby a 24 laborantov.

Činnosť OHS bola ovplyvnená rozvojom podnikateľskej činnosti.

Na ÚV Smižanská Maša bola odskúšaná účinnosť dezinfekcie ozonizáciou. Bola ukončená stavba odprášenia aglomerácie a započatá skúšobná prevádzka v závode ŽB Rudňany. V okrese dochádzalo k prvým rušeniam detských jaslí. Pokračovalo sledovanie vplyvu prostredia na zdravotný stav vybraného súboru detí v priemyselnej aglomerácii Rudňany, rozšírením o oblasť Krompachy a kontrolnú oblasť - Gelnica.

V roku **1991** sa zrušením Okresného ústavu národného zdravia osamostatnila OHS so zmeneným názvom na Ústav hygieny a epidemiológie (*dalej ÚHE*) a zmenili sa aj názvy:

odd. hygieny všeobecnej a komunálnej na odd. hygieny životného prostredia

odd. hygieny detí a dorastu na odd. hygieny detí a mládeže

odd. hygieny práce na odd. preventívneho pracovného lekárstva

a pribudlo odd. laboratórií preventívneho pracovného lekárstva.

Začalo predčasné užívanie novej riadenej skládky tuhého komunálneho odpadu Spišská Nová Ves – Kúdelník. V zariadeniach hromadného ubytovania a v zariadeniach patriacich štátnemu podniku Reštaurácie došlo k významným zmenám v dôsledku privatizácie objektov, prípadne prechodom majetku do správy obcí. Podobný stav bol aj v zariadeniach ktoré patrili Komunálnym službám. Bola ukončená rekonštrukcia objektu bývalého OV KSS na detskú polikliniku a rekonštrukcia samostatného objektu gynekologicko-pôrodnického oddelenia v SNV. Vznikli súkromné pekárne, výrobné mäsových výrobkov, k zmenám došlo v spoločnom stravovaní, obchodnej sieti a ubytovaní turistov. Nastal útlm banskej činnosti. Pokračovalo sa v rušení predškolských zariadení, vznikali nové základné školy cirkevné a alternatívna. Oproti predchádzajúcim rokom poklesol počet detských táborov.

V roku **1992** nastal veľký rozmach súkromných služieb a súkromnej obchodnej siete. Postupujúcu plynofikáciu miest a obcí okresu priniesla objektívne hodnotiteľné výsledky v zlepšení kvality ovzdušia. V roku 1991 po deštrukcii objektu na bani Východ v Rudňanoch Cigánmi a čiastočnom rozsypaní skladovaných As-výpalkov, závod ŽB pomocou polyuretánovej peny tieto zakonzervoval a Sb-úlety premiestnil do vyhovujúceho skladu. Závod pokračoval v likvidácii As-výpalkov do betónových zmesí ukladaním do závalového pásma. Vodohospodársky orgán ukončil úlohu vyplývajúcu z právnej ochrany pásma hygienickej ochrany II. a III. stupňa, vrátane režimu hospodárenia v nich. Začala prevádzka skládky tuhého komunálneho odpadu Kúdelník v katastrálnom území SNV. Na tejto skládke bol zabezpečený monitoring kvality priesakových vôd. Bola ukončená a vyhodnotená úloha sledovania vplyvu prostredia na zdravotný stav vybraného súboru detí v priemyselnej aglomerácii Rudňany, Krompachy a Gelnica.

Epidemiologická situácia bola charakterizovaná nepriaznivým vývojom chorobnosti vo výskyte vírusovej hepatitídy, zaznamenaný bol výskyt protrahovanej kontaktnej epidémie VHA v 5-tich obciach Hnileckej doliny (*Švedlár, Mníšek nad Hnilcom, Smolník – Smolnícka Huta, Prakovce, Nálepko*) a v Markušovciach a v okrese prebiehala epidémia morbil.

Roky 1993-2002

V roku **1993** boli privatizované lekárne. Výrazne klesol počet materských škôl. Došlo k zníženiu obhospodarovaných plôch lesa a ťažby v Lesnom závode SNV a Margecany, k znížovaniu počtu pracovných miest v priemyselných závodoch, k rušeniu niektorých výrobných postupov, k zavádzaniu nových technológií a zároveň vznikali nové súkromné prevádzky, čo sa odrazilo aj na práci a orientácii úloh ÚHE.

Bola vypracovaná Charakteristika okresu I.

Riaditeľom ŠZÚ bol rozpracovaný regionálny program „NORA“, ktorého cieľom bolo zlepšenie zachytnosti skorých štádií rakoviny kŕčka maternice a prsníka u žien starších ako 40 rokov z mesta Spišská Nová Ves a neskôr aj Smižian. Oslovené ženy absolvovali preventívnu prehliadku u svojho gynekológa, ktorého súčasťou bola aj momografia. Je možné konštatovať úspešnosť tohto programu, pretože v rámci neho bolo zachytených niekoľko desiatok prípadov rakoviny v rannom štádiu ochorenia.

Došlo k vzostupu chorobnosti vo výskyte salmonelóz (*91 prípadov*) a dyzentérie (*602 prípadov*). Priaznivejšia situácia bola vo výskyte vírusovej hepatitídy. Zvýšený výskyt bol v tomto roku u ovčích kiahní (*1911 ochorení*).

V oblasti zdravotného stavu obyvateľstva sa stali v roku **1994** predmetom aktívnej intervencie organizovanej pracovníkmi ÚHE v spolupráci s liečebno-preventívnou zložkou programu vyplývajúce z NPPZ zriadením „Poradne zdravia“ a „Poradne pre odvykanie fajčenia“ v rámci programu CINDI. V spolupráci so školskou správou bol pripravený projekt „Zdravie podporujúce školy“ a „Chceme dýchať čistý vzduch“. Pokračovala úloha sledovania vplyvu prostredia na zdravotný stav vybraného súboru detí v priemyselnej aglomerácii Rudňany s rozšíreným sledovaním v oblasti Krompách a kontrolnej oblasti - Gelnica.

Začala privatizácia ambulancie starostlivosti o pacienta.

Zásobovanie pitnou vodou v Gelnici bolo čiastočne doriešené napojením na vrty. Na úseku sledovania zdravotného stavu detskej populácie bola od roku 1990 vyhodnocovaná celková chorobnosť vybraných 100-členných súborov detí z priemyselne exponovanej oblasti Krompachy, rozšírené bolo sledovanie i na 34 člennú skupinu 11 ročných detí zo Spišských Vlách a kontrolnej, relatívne čistej oblasti Gelnica.

Dlhodobou preventívnou spoluprácou hygienikov a pediatrov sa dosiahla likvidácia ochorení, či podozrení na doječenskú alimentárnu methemoglobinémiu.

Nastala stagnácia v oblasti zotavovacích akcií pre deti a mládež. Pokračoval útlm baníctva v Rudňanoch, v závode ŽB Slovinky bola ukončená banská činnosť a závody prechádzali na náhradnú výrobu takže pracovníci boli vystavovaní novým rizikám pri práci.

V operačných sálach všetkých NsP pracovníci ÚHE sledovali koncentráciu halotanu v pracovnom ovzduší.

V rekreačnom zariadení Bansko-montážneho závodu s.r.o. Hrabušice ochorelo 41 osôb na alimentárnu toxoinfekciu (*Staphylococcus aureus*).

Vzniklo nové oddelenie Zdravotnej výchovy a informatiky (ďalej ZVI), ktorého náplňou bolo výchovné pôsobenie na obyvateľstvo okresu podľa Národného programu podpory zdravia (ďalej NPPZ), štatistické spracovávanie dát z ostatných oddelení ÚHE (*Analýzy koncentrácie kovov v ovzduší Stredného Spiša: Krompachy, Spišské Vlachy, Rudňany, Spišská Nová Ves...*), ako aj spravovanie knižnice a počítačovej siete.

ÚSTAV HYGIENY A EPIDEMIOLOGIE SA V ROKU 1995 PREMENOVAL NA ŠTÁTNY ZDRAVOTNÝ ÚSTAV (ďalej ŠZÚ).

Na mikrobiológii životného prostredia bola zavedená správna laboratórna prax.

Zvyšovanie počtu súkromne hospodáriacich spôsobilo nadmerné znečisťovanie pôdy a k nárast koncentrácie dusíkatých látok vo vodách. Prejavili sa negatívne dôsledky na režim hospodárenia v PHO pri ťažbe dreva najmä urbárskymi spoločnosťami. V obci Lúčka boli likvidované inkrusty s vyššou prirodzenou radioaktivitou, vzniknuté vyzrážaním z vytekajúcej vody z vrtu (*vo zvyškoch z vrtu Šambor bola 4 krát vyššia prirodzená rádioaktivita než v inkrustoch*). Priemerné koncentrácie prašného spádu v sledovaných oblastiach, ako aj koncentrácia As v prašnom spáde boli nižšie oproti roku 1994. Odstavením tepelných prevádzok sa výrazne znížil prašný spád v lokalite Rudňany. Vypracovali sa podklady pre enviromentálne hodnotenie diaľnice v časti Spišské Podhradie – Branisko. Koncom roka bol uvedený do prevádzky čiastočný severný obchvat mesta.

Realizoval sa Národný projekt podpory zdravia „Európskej štúdie o alkohole a drogách a projekt „Chceme dýchať čistý vzduch“ zameraný na výchovu detí k nefajčeniu, ako aj ozdravný program pre alergikov a detí s chorobami horných ciest dýchacích. V Rekreačnom stredisku Stará Voda bol uporiadany týždňový kurz odvykania od fajčenia, z ktorého bol vyhotovený aj dokumentárny videofilm (*cca 3 hodiny*).

Koncom roka bol epidemický výskyt chrípky u 21431 osôb prevažne detí a mládeže.

V roku **1996** sa obvodnou štátnou hygieničkou stala MUDr. Elena Gajdošová.

V druhom polroku podľa Zák. 221/1996 o územnom a správnom usporiadaní SR došlo k novému členeniu okresov. Na území bývalého okresu Spišská Nová Ves boli zriadené 3 okresy, pričom okresy Spišská Nová Ves a Gelnica boli začlenené do Košického kraja a zostali v pôsobnosti ŠZÚ Spišská Nová Ves. Okres Levoča bol pričlenený ku Prešovskému kraju.

Laboratóriá ŠZÚ získali certifikát správnej laboratórnej praxe. Zo ŠZÚ bol oddelimitovaný odbor klinickej mikrobiológie, ako aj prevoz infekčne chorých na NsP Spišská Nová Ves. Zabezpečovali sa opatrenia k ochrane zdravia obyvateľov pri povodňovej situácii zaplavených častí obcí na území okresov Spišská Nová Ves a Gelnica (*zaplavených 7 obcí, 125 domov a 35 studní*).

Výskytli sa meningokokové ochorenia vyvolané *Neisseria meningitidis* typ C u príslušníkov železničného vojska v SNV, ďalej bola epidémia parotitídy prevažne u žiakov a mladistvých v rómskej osade Bystrany, odkiaľ sa šírila aj medzi vnímavých Rómov v okolitých obciach a iné vnímavé kontakty.

V letných mesiacoch **1997** sa zabezpečovali protiepidemické opatrenia po zaplavení 153 domov z toho 32 opakovane (*2x za sebou*) a došlo aj k zaplaveniu 65 studní.

Vykonávalo sa „Monitorovanie zdravotnej záťaže obyvateľstva faktormi prostredia“ v a.s. Kovohuty Krompachy a v meste Krompachy.

Vypracovaná bola zdravotno-hygienická charakteristika okresu II.

Na odd. ZVI bol rozpracovaný vlastný regionálny projekt „Monitoring životného štýlu stredoškolskej mládeže“, ktorého hlavným cieľom bolo nové zdravotno-výchovné pôsobenie na mladú populáciu.

Epidemiologická situácia bola ovplyvnená epidémiou osýpok, prevažne u neočkovaných rómskych detí a epidémiou parotitídy. Epidemický priebeh mala aj varicella. Pretrvával zvýšený výskyt meningokokových invazívnych ochorení aj ostatných neuroinfekcií. V porovnaní s predchádzajúcim rokom bol zaznamenaný nárast salmonelóz. Pretrvával vysoký počet osôb, ktoré prišli do kontaktu so zvierat'om podozrivým z besnoty. Mimoriadne protiepidemické opatrenia boli nariadené v súvislosti s výskytom morbill v Detskom domove Mlynky–Biele Vody (*zvýšený výskyt konjunktivitíd u detí navštevujúcich bazén pri ZŠ v SNV - zistený masívny výskyt termotolerantných améb*).

Počas roka bol ŠZŠ napojený na INTERNET.

V roku **1998** nadmerné zrážky s privalovými vodami spôsobili zaplavenie 4 obcí v severovýchodnej časti okresu Spišská Nová Ves a Gelnica (*400 zaplavených domov, 5 chatrčí a tiež 305 studní*). Z rómskej osady v Richnave bol vyplavený rôznyi odpad až do rieky Hornád. V máji došlo k úhynu rýb na toku Hornád pod mestom SNV (*predpoklad nežiadúceho účinku pesticídov*).

Začala druhá etapa projektu „Monitorovanie zdravotnej záťaž'e obyvateľ'stva faktormi prostredia“ v zaťaženej oblasti Stredný Spiš. Pokračovalo sa v meraní dopravného hluku a v odoberaní vzoriek vôd z vodnej nádrže Ružin I., západná časť prítokoch Hornád a Hnilec. ŠZÚ zabezpečovala objektivizáciu podmienok pracovného prostredia pri razení tunela Branisko – východný portál.

Prepukla epidémia osýpok, nárastol počet ochorení na vírusovú hepatitídu A, evidoval sa mierny nárast salmonelóz a dyzentérie a epidemickým výskytom vírusovej hepatitídy v obci Smižany. Pozitívne bolo hodnotené skvalitnenie úrovne očkovania na diftériu, tetanus a pertussis, morbilli a rubeolu.

Na ŠZÚ bol zriadený odbor chemických analýz s odd. chemických analýz vôd a ovzdušia, odd. chemických analýz potravín, odd. chemických analýz pracovných expozícií.

Činnosť odd. hygieny životného prostredia bola v roku **1999** zameraná na zabezpečenie 19. Svetovej zimnej univerziády a IV. Európskych olympijských hier mládeže.

V mesiaci marec, vplyvom zrážok a ľadochodom, došlo k zaplaveniu pozemkov a k ohrozeniu individuálnych zdrojov vody v obci Betlanovce a Markušovce. Nadmerné zrážky v júli spôsobili vybreženie toku Hornád a jeho prítokov, došlo k zaplaveniu 9-tich obcí (*47 individuálnych vodných zdrojov, 46 pivníc, 1 drevoprevádzka*), bol odstavený povrchový odber vody a úpravňa vody v Lacimberskej doline a v tejto súvislosti bol vypracovaný metodický postup na vykonanie asanačných a dezinfekčných prác v miestach postihnutých povodňou. ŠZÚ sa podieľalo na zabezpečení plnenia ďalšej etapy projektu „ČMS – záťaž obyvateľ'stva faktormi prostredia“.

Poradňa poradňa zdravia bola vybavená Reflotronom na vyšetrenie kapilárnej krvi, takže odber venóznej krvi bol ukončený. Zapojili sme sa do projektu ESPAD.

Situácia vo výskyte prenosných chorôb bola charakterizovaná poklesom črevných nákaz i vírusových hepatitíd. V skupine respiračných nákaz bolo zaradené hlásenie TBC do evidencie prenosných chorôb – EPIS, sérologicky boli dokázané ochorenia na pertussis a parapertussis. V tomto roku bol znova zaznamenaný nárast meningokokových infekcií.

V spolupráci so združením „Pomoc všetkým“ bola vytvorená pracovná skupina študentov stredných škôl mesta SNV pre program primárna prevencia infekcie HIV/AIDS v rovesníckom (PEER) programe. Počas roka bol realizovaný vlastný projekt „Monitoring životného štýlu stredoškolskej mládeže aj v Košickom a v Prešovskom kraji“.

Realizovalo sa pripojenie užívateľ'ských PC na počítačovú sieť ŠZÚ.

Prednášková a publikačná činnosť, prevažne odd. ZVI, bola rozšírená do odborných

časopisov, vestníkov a v celoslovenských, regionálnych, či miestnych médií. Výsledky práce boli prednášané na celoslovenských i medzinárodných konferenciách, a tiež na odborných seminároch v okrese a v kraji.

V roku **2000** bolo vykazovaných podľa úväzkov 64,39 zamestnancov, pričom podľa normatívu na 121000 obyv. spádového územia ŠZÚ boli neobsadené ešte 4 lekárske miesta.

Odd. ZVI začalo organizovať zdravotno-výchovné akcie pre obyvateľov s osobitným zameraním na témy a termíny odporúčané WHO/SZO, rozvíjala sa poradensko-konzultačná činnosť a prioritou bolo aktualizovanie Národného programu podpory zdravia. Začalo sledovanie výživového stavu vybraných vekových skupín dospeléj populácie. Zabezpečoval sa Celoštátny integrovaný program intervencie proti neinfekčným chorobám – CINDI. Spracovávali sa výsledky projektu „Monitoring životného štýlu stredoškolskej mládeže v Košickom a Prešovskom kraji“ a ukázalo sa, že tento monitoring bol dobrým markerom životného štýlu stredoškolskej mládeže a zohral neoceniteľnú úlohu pri sledovaní jedného daného stavu a jednak tendencií smeru životného štýlu mládeže. Z analýz projektu a taktiež zo skúseností prizvaných expertov na workshope jednoznačne vyplynula nutnosť harmonickej rodiny pre adolescentov a potreba ako pomôcť rodičom pri výchove detí.

V roku **2001** bola rozvinutá spolupráca ZVI k problematike drog pre žiakov základných škôl a študentov stredných škôl s bčianskym združením „Pomoc všetkým“, Centrom voľného času a Strediskom záujmovej činnosti stredoškolskej mládeže na tému „Drogy, drogová závislosť a primárna prevencia“ a pre učiteľov koordinujúcich primárnu prevenciu „Zdravotné riziká užívania drog“. Vo večerných hodinách sme spolupracovali pri zabezpečení redukčno-rekondičného kurzu pre ženy Spišskej Novej Vsi od 18-55 rokov.

V tomto roku bola pre ŠZÚ vytvorená prvá webová stránka

K 50. výročiu založenia hygienickej služby v roku **2002** na slávnostnej akademii boli ocenení dlhoroční pracovníci hygienickej služby a pracovné kolektívy oddelení ŠZÚ.

V tomto roku sme výsledky projektu „Monitoring životného štýlu stredoškolskej mládeže“ prezentovali okrem domácich konferencií aj na medzinárodnej konferencii v Copenhagene v Dánsku a na XXXI. Ostravských dňoch detí a dorastu.

Na jednotlivé oddelenia ŠZÚ bol zavedený ISHEM, ktorého cieľom bolo vytvoriť kvalifikovanú, bohatú databázu údajov o zdravotnom stave Slovenskej populácie a o hygienických faktoroch, ktoré zdravotný stav obyvateľstva ovplyvňujú. Medzi mimoriadne projekty boli zaradené projekty „Zdravotný stav detí a žien žijúcich v chudobných komunitách“, „Zdravotné uvedomenie obyvateľov SR“ a „Zdravá výživa pre zdravé srdce“.

Roky 2003-2012

V roku **2003** začala rekonštrukcia budovy ŠZÚ, ktorá trvala takmer rok. Z mimoriadnych projektov bol realizovaný „Monitoring zásobovania pitnou vodou v rómskych komunitách“ dvojdňovým preškolením vybraných 20-tich rómskych aktivistov okresu, v danej problematike, na Čingove.

Rok **2004** bol posledným rokom existencie mikrobiologického laboratória potravín a vôd a laboratórií chemických analýz v Spišskej Novej Vsi.

ŠZÚ bol premenovaný na Regionálny úrad verejného zdravotníctva (*d'alej RÚVZ*) a značná časť pracovníkov prešla do štátnej správy.

Pre veľký záujem RÚVZ ostatných okresov, odd. ZVI rozpracovalo regionálny projekt „Monitoring životného štýlu stredoškolskej mládeže“ aj pre celé Slovensko (*spolupráca pri výbere respondentov, zbere a zakladaní dát - 37 RÚVZ SR*). Spracované výsledky predmetného prieskumu (2004-2006) boli doručené na všetky RÚVZ SR, prezentované na celoslovenskej konferencii 33.DNI MUDr. Ivana Stodolu v osobitnom vstupe a prezentácie z výsledkov sú umiestnené na <http://www.ruvzsn.sk/>.

Od roku 2005 po zrušení laboratórií v Spišskej Novej Vsi, všetky laboratórne vyšetrenia vykonáva laboratórium pri RÚVZ v Poprade.

Počet zamestnancov RÚVZ po zrušení laboratórií ostáva 46.

V tomto roku začala etapa výchovy školákov k duševnému zdraviu sériou prednášok, s využitím hodnotiacich psychologických testov na tému: „Stres a rizikové faktory zdravia“.

V roku **2006** bolo odd. ZVI zmenené na oddelenie Podpory zdravia (*d'alej PZ*) a vznikla pilotná štúdia „POHODA – hľadá sa zdravie školáka s pozitívnym stresom“, ktorá bola odskúšaná u všetkých ôsmakov ZŠ Nad Medzou v Spišskej Novej Vsi a hodnotená účinnosť opakovane o rok neskôr u tých istých žiakov.

Na základe výsledkov pilotnej štúdie „POHODA“ vznikol v roku **2007** ďalší vlastný regionálny projekt s vyššie citovaným názvom, ktorého cieľom bolo otestovať žiakov 9. ročníka ZŠ okresov Spišská Nová Ves a Gelnica, zistiť aký životný štýl u nich prevláda (*s dôrazom na zvládanie stresu, životnú energiu pre zvládanie úloh a na zistenie ovplyvňovania ich spôsobu života*). Ďalším zámerom tohoto projektu bolo, vypracovať a uviesť do praxe vhodný minimálny protistresový program a poradiť žiakom ako najlepšie zvládať stres. Pri testovaní reprezentatívnej vzorky deviatakov (*vyhodnotenie 2008-2010*) sa štatisticky významne potvrdil súvis rizikového spôsobu života v takmer všetkých skúmaných oblastiach životného štýlu s ubúdaním, až vyčerpaním životnej energie u deviatakov z oboch okresov. Podobný súvis s ubúdaním životnej energie sa zistil pri negatívnom sebahodnotení, prežívaní stresových situácií, pesimistickejšom naladení, prežívaní zlosti, nenávisti a hnevu voči iným, predčasnom pohlavnom živote, problematickom živote v rodine, v škole a v partii... Realizáciou uvedeného projektu sme chceli poukázať na nové možnosti prevencie v oblasti duševného zdravia v školách a podporiť v nej aj nové trendy, ďalej sme chceli podporiť zriadenie psychologických poradní priamo v školách.

Pre seniorky bolo realizovaných 8 kurzov cvičenia na prevenciu osteoporózy, správne dýchanie a držanie tela. Absolventkám kurzov bolo sprostredkované v NsP v Spišskej Novej Vsi aj denzitometrické vyšetrenie na ortopedickej ambulancii.

K realizácii jednej z intervenčných úloh vyplývajúcej zo záverov celoslovenského projektu „Monitoring životného štýlu stredoškolskej mládeže“ bolo v rámci ZRPŠ zabezpečené, spoločne s Doc.,PhDr. Šimovou, CSc. z UPJŠ Košice, vzdelávanie rodičov na danú tému. K problematike rodiny boli vypracované 2 príručky pre rodičov: „Ach tie deti... a čo my rodičia?..“ (*1.časť: „Pár slov o rodine...“*, *2.časť: „Pár slov o výchove...“*). Ďalej bol uskutočnený cyklus besied na tému „Poradíme si navzájom, ako byť dobrým rodičom“ a v spolupráci s Ľudovou školou umenia v Spišskej Novej Vsi vznikol mestský projekt „Modrá starenka“ na edukáciu detí predškolského veku (*divadelná hra k ochrane životného prostredia*).

Náš RÚVZ bol vybraný do programu „Podpory zdravia znevýhodnených komunit“, kde prostredníctvom 3 komunitných pracovníčok sa v rómskych osadách začali vykonávať zdravotno-výchovné aktivity a odd. PZ vykonávalo u 202 vybraných rómskych občanov v rómskych osadách, klasické vyšetrenie poradne zdravia a dotazníkový prieskum.

V roku **2008** bola na RÚVZ zriadená ďalšia nadstavbová poradňa a tak k Poradni pre optimalizáciu pohybovej aktivity (*od roku 2000*), pribudla Poradňa na odvykanie od fajčenia.

Odd. PZ vypracovalo a vydalo v roku **2009** „Demografickú charakteristiku okresov Spišská Nová Ves a Gelnica za obdobie rokov 1998 – 2007“ (*údaje za oba okresy vzájomne porovnávané s celoslovenskými*). Zo zozberaných demografických údajov boli spracované a vyhodnotené štatistické analýzy v textovej a grafickej podobe.

Poradňa pre optimalizáciu telesnej zdatnosti začala testovanie a sledovanie telesnej zdatnosti u stredoškolskej mládeže okresu SNV (*športovci verzus nešportovci*), pričom testovanie bolo rozšírené a o biochemické vyšetrenia.

Z dôvodu zníženia rozpočtu RÚVZ sa v priebehu roka počet zamestnancov pre nasledujúci rok zredukoval na 43.

V roku **2010** sa vznikom ďalšej nadstavbovej poradne pre výživu rozšírila poradenská činnosť. Pre žiakov 5. ročníkov základných škôl sme začali realizovať tzv. „Deň zdravia“

zážitkovou formou stage-systém besied pod názvom „PoZdraVy“, prevenciu zameranú na význam pohybovej aktivity, racionálneho stravovania, dôležitosti pitného režimu, prevenciu alkoholizmu a závislostí na alkohole a škodlivosti fajčenia.

V priebehu roka z dôvodu ďalšej redukcie rozpočtu RÚVZ došlo k prepúšťaniu a počet zamestnancov pre nasledujúce obdobie ostáva 34.

Od roku **2011** je regionálnou hygieničkou MUDr. Renata Hudáková.

Rozsiahly dotazníkový prieskum v rámci regionálneho projektu „HBSC“ sociálne determinanty zdravia školákov bol realizovaný na všetkých ZŠ u deviatakov okresov SNV a Gelnica a naväzoval na minuloročný reprezentatívny prieskum v rámci rovnakej celoeurópskej štúdie. V tomto roku sme sa zapojili aj do plnenia hlavnej úlohy EHES – European health examination survey (*zisťovanie zdravia Európanov*) a jej plnenie pokračovalo aj začiatkom roku 2012 (*odber venóznej krvi, antropometria, meranie TK, Pulzu, dotazník životného štýlu...*).

Rokom **2012** sme oslávili 60. výročie vzniku hygienickej služby a pri tejto príležitosti boli dlhoroční zamestnanci ocenení „Ďakovným listom“.

V tomto roku sme pre žiakov 8.ročníkov ZŠ vytvorili nadstavbu tzv. „Dňa zdravia II.“, kde sme prevenciu zážitkovou formou stage-systém besied zamerali na zvládanie stresu, spojenú s relaxačnými cvičeniami a testovaním životnej energie pre zvládanie úloh, ako aj prevenciu nelátkových závislostí, závislosti na drogy a na medziľudské vzťahy.

Roky 2013-20..

V roku **2013** činnosť programu znevýhodnených komunit bola pozastavená.

V októbri **2014** sme s ÚVZ SR, HH spolupracovali pri uskutočnení vedeckej konferencie „38. Dni zdravotnej výchovy MUDr. Ivana Stodolu“. K oceneným medailov MUDr. Ivana Stodolu za prínos v oblasti zdravotnej výchovy pribudla k vedúcemu odd. PZ aj odborná pracovníčka tohto oddelenia v Spišskej Novej Vsi.

Riaditelia – okresní, regionální hygienici

OHES GELNICA

MUDr. V. Skalický	1952 -1955
MUDr. Jaroslav Jesenský	1956 -1960

OHES LEVOČA

MUDr. Mikuláš Rožňay	1952 -1960

OHES – OHS SPIŠSKÁ NOVÁ VES

MUDr. Vlastimil Fluss	1952 -1953
MUDr. Mária Letková	1953 -1959
MUDr. Vlastimil Fluss	1959 -1967
MUDr. Zoltán Krásnik	1967 -1977
MUDr. Otto Melter	1978 -1990

OHS – ŠZÚ SPIŠSKÁ NOVÁ VES

MUDr. Peter Vokál	1990 -1995

ŠZÚ – RÚVZ SPIŠSKÁ NOVÁ VES

MUDr. Elena Gajdošová	1996 -2010

RÚVZ SPIŠSKÁ NOVÁ VES

MUDr. Renata Hudáková	2011...